



DEPARTMENT OF
POLITICAL SCIENCE

FOUNDED 1999

Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
Журналистика және саясаттану факультеті
Саясаттану кафедрасы

L.N. Gumilyov Eurasian National University
Faculty of Journalism and Political Science
Department of Political Science

Евразийский национальный университет имени Л.Н. Гумилева
Факультет журналистики и политологии
Кафедра политологии

**«ТӘУЕЛСІЗ ҚАЗАҚСТАН: ТҰРАҚТЫЛЫҚ ПЕН ПРОГРЕСКЕ 30
ЖЫЛ»**

XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық
конференция материалдары
9 сәуір 2021 ж.

**«INDEPENDENT KAZAKHSTAN: 30 YEARS OF STABILITY AND
PROGRESS»**

Proceedings of the XI-International Scientific and Practical Conference
on April 9, 2021

**«НЕЗАВИСИМЫЙ КАЗАХСТАН: 30 ЛЕТ СТАБИЛЬНОСТИ И
ПРОГРЕССА»**

Материалы XI-Международной
научно-практической конференции
9 апреля 2021 г.

Нұр-Сұлтан, 2021

УДК 327(063)
ББК 66.4 (0)
С 69

Редакционная коллегия:

К.полит. наук, ассоциированный проф. **М.К. Дюсембекова**, Казахстан
Кандидат политических наук, профессор **Е.Л. Нечаева**, Казахстан
Доктор политических наук, профессор **Е.В. Матвеева**, Россия
Кандидат политических наук, доцент **М.К. Тулебаева**, Казахстан
Магистр социальных наук, преподаватель **Н.Болатулы**, Казахстан

«Независимый Казахстан: 30 лет стабильности и прогресса».

Сборник материалов XI-Международной научно-практической конференции. (9 апреля 2021 г.) – Нур-Султан, ЕНУ им. Л.Н. Гумилева.

ISBN 978-601-337-516-8

Сборник материалов международной научно-практической конференции содержит тезисы докладов преподавателей, докторантов PhD, магистрантов в области политических наук. Основная тематическая направленность дискуссионных вопросов отражает аспекты реализации социальной политики государства в условиях глобализации, актуальные проблемы политической науки.

В докладах сохранен авторский стиль. Материалы сборника предназначены для широкого круга научной и научно-педагогической общественности, могут быть использованы в теории и практике прикладной политологии и международных отношений.

Ответственность за аутентичность и точность цитат, имен, названий и иных сведений, а также за соблюдение закона об интеллектуальной собственности несут авторы публикаций.

ISBN 978-601-337-516-8

**© Кафедра политологии
ЕНУ им. Л.Н. Гумилева, 2021.**

«Тәуелсіз Қазақстан: тұрақтылық пен прогреске 30 жыл» атты XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

ақпараттық соғыс, дін, әдебиет, кино, сайлау, қоғамдық қатынастар, жарнама, насихат (әсіресе әскери), қауесеттер, мифтер мен аңыздарды жатқызуға болады.

Жоғарыда айтылғандардың бәрін қорытындылай келе, коммуникативті технология дегеніміз - рецепторлардың санасындағы өзгерістерді қолдана отырып, белгілі бір мақсаттарды жүзеге асыру үшін жеке алушыға, топқа немесе бұқаралық аудиторияға әсер ету немесе өзара әрекеттесу үшін коммуникативті алмасулар құру мақсатында ақпаратты беру және қабылдау әдістері мен әдістерінің жиынтығы деп айта аламыз. Екінші жағынан, байланыс технологиясы - бұл байланыс науқандарында қолдану мақсатында құрылған мүдделі тараптардың ақпараттық және мінез-құлық өзара әрекеттесуінің моделі.

Коммуникативті технологиялар өзінің шыңына XX ғасырда жетті, ол жеке және жаппай санаға әсер етуге мамандандырылған бірқатар кәсіптердің пайда болуымен ерекшеленеді. Г. Г. Почепцовтың пікірінше, бұған кем дегенде үш фактор ықпал етті. Біріншіден, XX ғасыр үлкен технологиялық сипатқа ие ғасыр. Екіншіден, адамзат, негізінен, ақпараттық өркениетке қарай түбегейлі бет алды. Үшіншіден, XX ғасырда қоғамдық пікірдің жаңа рөлге ие болды. Бүгінде қандай да бір саясаттың іске асуы, белгілі бір бизнестің тиімді болуы т олардың қоғамның қолдауына ие болуына тікелей байланысты.

Жоғарыда айтылғандарды қорытындылай келе, коммуникативті технология деп - белгілі бір мақсаттарды жүзеге асыру үшін жеке адамға, топқа немесе бұқаралық аудиторияға әсер ету немесе өзара әрекеттесу үшін ақпаратты беру және қабылдау әдістері мен әдістерінің жиынтығы деп айта аламыз.

Пайдаланылған әдебиеттер:

1. Демьянков В.З. Коммуникативное воздействие на структуру сознания // Роль языка в структурировании сознания. М.: Институт философии АН СССР, 1984. – Ч.1. – С. 138–161.
2. Почепцов Г.Г. Коммуникативные технологии двадцатого века, изд. "Рефл-бук" "Ваклер",- 1999

Идрисова Адина Берикқызы
Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті
«Саясаттану» мамандығының 4-курс студенті,
Нұр-Сұлтан қ., Қазақстан
Ғылыми жетекші: т.ғ.к., доцент Абдрахманова Г.С.
adina_0810@mail.ru

ӘЙЕЛДЕР КӨШБАСШЫЛЫҒЫНЫҢ САЯСАТТАҒЫ РӨЛІ

Abstract. The article examines the participation of women in political activity. The focus is on the outstanding women politicians of the Kazakh society of all times. The article shows the political life of the times of the Kazakh Khanate and connects it with the present day.

Keywords: women's leadership, women's participation in politics, women's role in politics

Саясаттағы әйел - сирек кездесетін құбылыс. Алайда, қазақ қоғамында және көшпелілер қоғамында әйелдер өте жоғары бағаланды, өйткені мақалда айтылғандай, әйел бір қолымен бесікті, екінші қолымен әлемді тербетеді. Өзінің ақылдылығымен, батылдығымен және батырлығымен танымал болған көптеген қазақ қыздары белгілі. Сол кездегі атақ-даңқына қарамастан, оларға қазіргі тарихшылардың тиісті назар аудармағаны өте өкінішті. Жас ұрпақ оларды білуі керек, ал бұған әйел кейіпкерлер туралы шығармалардың болмауы қарсы.

Сақ көсемі Томирисің әңгімесінен бастайық. Сақтардың патшайымы - Томирис, оның есімі тарихта ең қуатты жауынгер ретінде қалды. Қазір оның қаны Қазақстанның қазіргі

«Тәуелсіз Қазақстан: тұрақтылық пен прогреске 30 жыл» атты XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

тұрғындарының арасында ағып жатыр. Томирис тарихтағы ең әйгілі әйелдердің бірі болды. Осыдан үш мың жыл бұрын қазіргі Қазақстан аумағында ұлы және күшті халық өмір сүрген. Қазіргі қазақтардың арғы аталары - сақтар.

Гректер оларды ерде туылған кентаврлар деп атап, олар туралы аңыздар айтқан. Ежелгі грек тарихшысы Геродоттың айтуынша, тіпті Геркулес сақ патшасының ұлы болған. Сақтардың бай жерлерін ешкім толықтай бағындыра алмады.

Ол заманда сақ әйелдерін ерекше құрметтейтін. Дұшпандар олардан ер адамдардан да қорқатын. Олар соғыс өнерінде де, жылқылармен жұмыс істеу қабілетінде де күшті жыныстылардан кем болған жоқ. Олардың жауынгерлік рухы батырларға рух беріп, дұшпандарын үрейлендірді. Ұлы Дала біз үшін өзінің батыр қыздарының жадын сақтады, олардың ішіндегі ең атақтысы - ежелгі шежірелерден Томирис деген атпен танымал Тумар патшайым. Массagetтер патшайымы Томирис - скифтер көсемі Ишпакайдың ұрпағы, скиф патшасы Мадияның шөбересі, аңызға айналған Массaget патшасы Сыпырдың (Спаргапис) немересі немесе қызы. Қару-жарақ пен әскери қимылдардың сыңғырлауы оған бала кезінен таныс болған, әкесі қызын жалғыз өзі тәрбиелеген, сондықтан оны әрқашан өзімен бірге алып жүретін, сондықтан көптеген рет ізгі әкесінің атында бірге қуудан қашуға мәжбүр болған. Томирис икемді стратег болды, халық арасында үлкен беделге ие болды, оны ол қайтыс болғаннан кейін Сақ мемлекетін бір емес, үш билеуші басқарды деп бағалауға болады. Халық арасында сақ жауынгерлерінің рухы күшті және өз халқын қорғауға дайын болғаны туралы олар сүт бездерін тастап, тиімді, ыңғайлы ұрыс пен садақ ату үшін оларды алып тастады деген пікір бар. Бұл патшайымның мысалында әйелдер өздеріне ең қымбат нәрсе - отбасы мен Отанға қол сұғу кезінде әйелдік күшке ие бола алатындығын көрсетеді. [1]

Дәстүрлі қазақ қоғамында қазақ әйелдері ерекше орын алады. Мұсылман дәстүрлерінің көшпелі ортаға нашар енуі оларды қоғамның мазмұнды бөлігіне айналдырды. Дәстүрлі қазақ отбасының өмірінде көп нәрсе олардың пікіріне байланысты. Әсіресе, ауылды мекендерде. Бұл тұрғыда Әбілқайыр-ханның үлкен әйелі Бопай-ханымның (Бәтима) мысалы дәлел бола алады. Бопай Ханым (қаз. Бопай Ханым; 1690/1695 - 31 мамыр 1780) - Кіші жүз ханы Әбілқайырдың әйелі, Нұралы, Ералы және Айшуақ хандарының анасы.

Ол ұлы кезінде Хан-ана (Ана-Хан) атағын алып, Қазақ хандығында ықпалды әйелдердің бірі болды. Ол Тора руынан шыққан (Чингизидтер) және Ресейге қосылу мәселесінде Әбілқайырдың жақтаушысы болған. Қосылудың негізгі идеясы - жоңғарларды жеңу үшін, күш жинау үшін Орал казактары, башқұрттар мен қалмақтардың шабуылдарын тоқтату. Сондықтан Бопай-ханым өте сауатты әйел болған, Кіші жүздің сыртқы істер министрі бола отырып, Ресей әкімшілігімен барлық дипломатиялық хат алмасуларға жеке қатысқан. Мұны оның орыс патшайымдарына жазған жеке хаттарынан байқауға болады: 1731 жылы 22 қазанда Анна Ионановна және 1748 жылы 5 қазанда Елизавета Петровна. Әбілқайыр-хан қайтыс болғаннан кейін Бопай-ханым үлкен ұлы Нұралы Әбілқайыр-хан саясатын жалғастырып, хан тағына отыруы үшін бар күш-жігерін жұмсады.

Ол императрица Елизавета Петровнаның 1749 жылғы 26 ақпандағы жарлығымен Нұралының «Қырғыз Қайсақ ханы» болып бекітілгеніне көз жеткізді. Сонымен бірге, императрица жарлығында Бопай-ханымның хаты туралы айтылады, ал консьерж А.П. Бестужев-Рюмин ханға хат жазып, оған Елизаветадан сыйлық сыйлайды.

Орыс тарихшысы А.И.Левшин былай деп жазды: «... Бопай Ханым өзінің ойынша өте жақсы құрметке ие болды, ал кейде Қазақ хандығын басқаруға өте күшті әсер етті. Оның монограммасы бар, мөрі бар. Негізгі айырмашылық - бұл адамдар арасында мүлдем кездеспейтін, әйелдерді құл ретінде қарастыруға, оларды қоғамдық істерге араласудан шеттетуге дағдыланған ». [2]

Тарихи тұрғыдан алғанда, біздің халқымызда әйелге деген құрмет қатынас қалыптасқан. Ел Президентінің әйелдерді мемлекеттік және қоғамдық басқаруға, әсіресе аймақтардағы жергілікті деңгейге белсенді тарту туралы тапсырмаларын басшылыққа ала отырып, Қазақстан ұлттық ерекшеліктер мен халықаралық жағдайларды, тәжірибелерді

«Тәуелсіз Қазақстан: тұрақтылық пен прогреске 30 жыл» атты XI-ші Халықаралық ғылыми-практикалық конференция жинағы

ескере отырып, гендерлік саясаттың өзіндік моделін қалыптастырды. «Іскер әйелдер қауымдастығы», «Қазақстан кәсіпкер әйелдер одағы», «Әйелдердің республикалық кеңесі», «Әйелдерді дамыту және бейімделу қауымдастығы» және басқалары сияқты үкіметтік емес ұйымдардың саны өсуде, олар өз кәсібін құрғысы келетіндерге көмек береді. Олар консультациялар, тренингтер өткізеді, несие беру мәселелеріне көмектеседі. Осылайша, іскерлік мәдениеттің жалпы деңгейін көтеру және кәсіпкерлік бастаманы ынталандыру бойынша жұмыс ауқымды түрде жүргізілуде.

Қазіргі жағдайда гендерлік теңдік мәселелері әсіресе өзекті және маңызды әлеуметтік мәселелердің бірі болып табылады.

Бұл дегеніміз, болашақта осы бағытта ерлер мен әйелдер үшін тең мүмкіндіктерге қол жеткізудің тиімді тетіктерін енгізу үшін мемлекет тарапынан да, қоғам тарапынан да нақты және үйлестірілген жұмыс үшін көп күш жұмсау керек болады.

ҚР әйелдері халықтың шамамен 51 пайызын құрайды, олардың едәуір бөлігі жоғары білім дәрежесіне ие, жақсы кәсіби дайындығы бар, экономика мен қоғамдық өмірде белсенді. Әйелдер азаматтық қоғам құруда да белсенді - сарапшылар ретінде кез-келген деңгейдегі жобаларға қатысады. Әйелдердің проблемаларға өзіндік көзқарасы және оларды шешуге арналған ұсыныстары бар. Олардың қоғамдық және саяси өмірге белсенді қатысуынсыз әлемдегі бәсекеге қабілетті 50 елдің қатарына кіру мақсатына жету мүмкін емес.

Мойындау керек, қиындықтарға қарамастан, Қазақстан әлемдік қоғамдастыққа интеграциялануда. Сонымен қатар, елдегі әйелдер қозғалысы халықаралық әйелдер қозғалысымен өзара әрекеттесіп келе жатыр. Елде гендерлік теңдікке жетудің дамыған институционалдық тетігі бар. Өткен жиырма жыл халықаралық қауымдастықтың гендерлік теңдікті қорғаудың құқықтық құралдары мен механизмдерін құру және осы қағидаттарды ілгерілетуге көмектесу бойынша қол жеткізген айтарлықтай жетістіктерін көрсетті. Біріккен Ұлттар Ұйымы мен Халықаралық Еңбек Ұйымы (ХЕҰ) әйелдердің құқықтары мен гендерлік теңдікті ілгерілету үшін өмірлік маңызы бар түрлі конвенцияларды әзірледі. Қазақстан бұл құжаттарға қол қойды және ратификациялады, оларды қабылдау - бұл халықаралық міндеттемелерді орындаудың табиғи қадамы. Гендерлік саясатты ілгерілету тұрғысынан Қазақстан Республикасы Орталық Азиядағы гендерлік теңдік туралы заңдарға қол қойған үшінші республика болып табылады. Осындай заңдар барлық Еуропа елдерінде және бес ТМД елдерінде қабылданған. Тәуелсіздік жылдары ішінде Қазақстан ерлер мен әйелдердің құқықтары мен заңды мүдделерін қорғауда біраз жетістіктерге жетті. Осы ілгерілеудің артында мемлекет пен қоғамның имиджі үшін маңызды қабылданған құжаттар болды: 1998 жыл - Қазақстанның БҰҰ-ның Әйелдерге қатысты кемсітушіліктің барлық түрлерін жою туралы конвенциясына қосылуы. Ел Біріккен Ұлттар Ұйымының «Әйелдердің саяси құқықтары туралы», «Үйленген әйелдердің азаматтығы туралы» конвенцияларын және Халықаралық Еңбек Ұйымының конвенцияларын, соның ішінде «Ерлер мен әйелдерге тең құндылықтағы жұмыс үшін тең сыйақы туралы» ратификациялады. [3]

Қорытындылай келе, жүргізілген жұмыс барысында біздің мемлекетіміздің әртүрлі кезеңдерінде билікте болған немесе қандай-да бір түрде біздің мемлекетіміздің саясатына әсер еткен әйел қауымының ұлы өкілдері туралы материал зерттелді. Ғасырлар бойы адамдардың көзқарастары мен жағдайлары өзгерді. Зерттеу барысында қазақ хандығы кездегі әйел қауымның саясат саласында жұмыс жасауы жағдайдың қалай екендігі айқын болды. Бұл зерттеу әйелдердің саясат пен басқаруға кеңірек қатысу мүмкіндігі мен орындылығын көрсетті. Сонымен қатар гендерлік білім беру мен гендерлік білімді дамыту қажеттілігін көрсетті.

Әрине, әйелдер саяси белсенділікті олардың тиісті білімі, амбициясы және ең қиын саяси аренада өз әлеуетін іске асыруға ұмтылысы болғандықтан таңдайды. Қазіргі таңда Қазақстандық әйел-саясаткерлердің саяси аренадағы белсенділігі қуантуда. Тәуелсіздік алғаннан бері Қазақстанда көптеген әйел-саясаткерлер өзінің саяси өмірін, саяси қызметін дамытуда.

[1]-<https://zen.yandex.ru/media/id/5db3d5153639e600af581179/znamenitye-pravitelnicy-drevnego-vostoka-carica-tomiris-60222655b73c460f6c4491ad>

[2] - Мұқанова Гүлнәр. Айғаным ханым туралы аңыз бен ақиқат // Жаңа Сарыарқа. — 2007. — № 2. — 27 б.

[3]-<https://www.zakon.kz/4912754-gendernaya-politika-respubliki-kazahstan.html>
<https://www.zakon.kz/4912754-gendernaya-politika-respubliki-kazahstan.html>

Қабиғазы А.А.

Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті,
Нұр-Сұлтан қаласы, Қазақстан Республикасы

anekam_21@mail.ru

Ғылыми жетекшісі- Каленова Т.С., т.ғ.к., доцент

САЯСИ ҚАЙРАТКЕР БЕЙНЕСІНІҢ МӘНІ МЕН ТАБИҒАТЫ

Аннотация: Қазіргі саясаткер имиджінің мәні мен табиғаты анықталды, ол бұқаралық санада қалыптасқан және стереотиптер сипатына ие, эмоционалды түрде анықталады, оның объектісіне сәйкес келетін, оны дәріптейтін және құрылымдық ұйымы бар бейне.

Кілт сөздер: image, political image, politics, politician, candidate, information, image structure.

"Имидж" сөзі ағылшын тілінен шыққан. Сайлау науқаны контексінде ол кандидат туралы ақпараттың тұтас кешенін білдіреді, оған оның өмірбаяндық деректері, білімі, отбасылық жағдайы, партияға қатыстылығы, танымал адамдармен қарым-қатынасы және т. б. кіреді.

В. М. Шепельдің пікірінше, саясаткердің тағдыры көбінесе оның сайлаушыларына байланысты болатын саяси қызметте "халықтан шыққан адам" бейнесін жасау мүмкіндігі көбінесе шешуші болып табылады [1]. Сондықтан «кез - келген саясаткердің міндеті, - деп санайды Е.А Петрова, - өзі туралы әсер қалыптастыру, бұл оның билікке келуіне мүмкіндік береді, яғни оның имиджі халықтың ұмтылыстарына сәйкес келуі керек. Саяси сахнада бейнелердің күресі жүріп жатыр және уақыттың сұранысына шынайы жауап беретін адам жеңеді» [2].

Барлық сайлау науқаны кандидаттың бейнесін бұқаралық санада қалыптастыруға бағытталған, ол кандидат туралы ақпаратты әртүрлі ақпараттық арналар арқылы - бұқаралық ақпарат құралдарынан қауесеттерге беру арқылы жүзеге асырылады. Имидж-бұл іс жүзінде алынған ақпарат негізінде пайда болған саяси қайраткер туралы адамдардың идеяларының жиынтығы. Имидждің қалыптасуына саясаткердің атақ дәрежесі айтарлықтай әсер етеді.

Л. В. Шибуттың анықтамасы бойынша, саяси имидж - бұқаралық санада қалыптасқан және стереотип сипаты бар, саяси көшбасшының эмоционалды боялған бейнесі. Оның қалыптасуы өздігінен, бейсаналық және саналы түрде жүреді [3]. Стереотип тікелей тәжірибемен байланысты емес қабылдау негізінде пайда болады. Олар дәстүрлер мен әдеттердің шоғырлануына ықпал етеді [4].

Имидж, соның ішінде саясаткердің имиджі қалай қалыптасады? Біріншісі-тікелей имидждік ақпарат: киіну, ұстау, сөйлеу, ым-ишарат мәнері, бастама, саяси платформа, іс-қимыл бағдарламасы; жеке және кәсіби қасиеттер көшбасшының жеке сипаттамаларына қатысты саясат, тікелей алынған: жеке кездесулерде, БАҚ-та сөйлеу. Бұл ақпаратты саналы да, бейсаналық деңгейде де игеруге болады.

Екінші-жанама имидждік ақпарат-бұл адам алатын ақпарат, ол үшінші тараптар арқылы алынады, яғни адам басқа адамдардың пікірлерінің негізінде пікір қалыптастырған кезде [5].